

Max Aub, torna a València

Una part reduïda però essencial de l'arxiu de Max Aub, la documentació referent al film *L'espoir*, ha arribat aquests dies a València, amb l'esperança de ser un primer pas cap a la recuperació física de l'obra d'un dels intel·lectuals valencians més importants del segle.

E. Sòria

L'*espoir-Sierra de Teruel* va pretendre ser un film de propaganda útil a la segona República en guerra contra el feixisme. Com a tal fou un fracàs. La realitat va ser més veloç i contundent que no el cinema, i el film no es va poder estrenar fins el 1944 en un París acabat d'alliberar, quan el conflicte que havia començat a la península feia ja a tot arreu les últimes bocades. Per contra, a pesar de les circumstàncies delirants del seu rodatge, sense material, vora el front, en plena retirada, en resultà una obra mestra del cinema, un document esborronador, llavors i ara, més enllà de l'anècdota i de les mateixes intencions que el motivaren.

Dalt, dues escenes del rodatge de «L'espoir». Baix, Max Aub.

Com deia Max Aub, «en aquesta pel·lícula desigual, desfeta, hi ha, amb tot, al meu parer, un capítol essencial del cinema del nostre temps —del meu temps— quan el feixisme donava cara a cara el seu nom. I Malraux estengué, amb ella, sobre la poesia de la soledat i de la mort, un pont de fraternitat humana. S'enfonsà; en queden aquestes runes...»

Max Aub, grafòman incansable en tots els gèneres, va fer durant el rodat-

ge de *L'espoir* tots els papers de l'auca: col·laborava en el guió, el traduïa, servia d'interpret entre Malraux i el personal, buscava i allisonava els actors, carregava el material i discutia per la nit amb Hemingway, que s'emportava habitualment a l'hotel Majestic de Barcelona. La seua contribució al film —el més rellevant dins una llarga dedicació al cinema, uns 23 títols entre els quals, *Los olvidados* de Bunuel— no pogué ser major.

L'espoir, ara, viu la seua vida, de tant en tant, per les pantalles. La rica documentació que Aub en conservava

dormia, però, al seu arxiu mexicà. Fins que, gràcies als bons oficis del crític d'art i maxaubòfil Manuel García, la viuda de l'escriptor, Perpètua Barjau, ofería aquests papers a la Filmoteca de la Generalitat valenciana. Quatre carpetes, tot plegat, que Manuel García entregava a la Filmoteca aquest 16 de desembre i que, per l'embalum, poden semblar poca cosa. Però dins hi ha el guió original del film, amb notes manuscrites de Max Aub, la correspondència entre Malraux i l'escriptor valencià i un gavadal de papers de pes, a més de fotografies i contactes inèdits

del film. Un material imprescindible per conèixer alhora la gènesi d'un clàssic i les relacions entre intel·lectuals ben significatius en aquell període tràgic. D'altra banda, es tracta d'un primer accés. A Mèxic espera encara l'hora de tornar una pila de documents que il·lustren la llarga relació d'Aub amb el cinema, entre moltes altres coses.

Ricardo Muñoz Suay, director de la Filmoteca Valenciana, n'està evidentment satisfet: «Max Aub ha estat més important per al cinema del que la gent es pensa. Hi ha la seua col·laboració amb Malraux i amb Bunuel, la llarga etapa de guionista a Mèxic, els seus estudis, etc. Ara és el moment de parlar-ne. Nosaltres pensem publicar un llibre sobre Max Aub i el cinema amb molt de material inèdit d'interès, com la correspondència. Val la pena de tre-

ballar aquest tema i jo convida els investigadors perquè ho facen».

Per a Manuel García, «Aub va ser un dels pocs intel·lectuals complets amb què hem comptat. Tant en art com en poesia, teatre, cinema o narrativa. En tots els àmbits va ser un gran renovador estètic. Una mostra del que podia haver donat de si la generació de pre-guerra. Cal recuperar el seu legat perquè per a nosaltres representa el punt de contacte immediatament anterior amb el passat. La tradició cultural democràtica més pròxima».

Ara, a València, Max Aub torna a ser alguna cosa més que una referència llunyana o un nom més en la llista, tan elàstica, de les glòries locals. Un primer pas, almenys, per convertir-lo en el que sempre havia d'haver estat, tradició cultural viva d'aquest país, s'ha donat. □

Fotomuntatge de Renau: Picasso amb l'imaginari Torres Campalans.

Un valencià de París a Mèxic

Max Aub Mohrenwitch va néixer a París el 1903 de pare alemany i mare francesa i va morir a Mèxic on residí uns 30 anys i on va deixar fills i papers, el 1972. I si, fet i fet, va ser i va sentir-se valencià, es deu a circumstàncies tan rocambolesques com, en general, ho va ser tota la seua biografia. El 1914 la I guerra mundial duia, després de diverses peripècies, la seua parentela al port segur de València. I s'hi quedaren per dur avant un negoci de ferralla.

Aub va afirmar sempre que un no és d'on naix sinó d'on estudia el batxillerat. Ell ho va fer a l'Institut Lluís Vives de València, encara ara dedicat a l'expedició de diplomes acadèmics. Però Aub a València va fer alguna cosa més que estudiar al Lluís Vives. Hi passà, amb alguna intermitència laboral, la seua vida, fins que l'any 1939 hagué de deixar-ho córrer, com tanta gent llavors.

Vint-i-cinc anys, batxillerat inclòs, poden ser decisius. Aub, cosmopolita per causa de força major, digueme, mai no reclamà una altra pàtria xica (tampoc no cal enganyar-se sobre això, era un valencià regional). Al carrer —llavors als instituts no s'estudiava— aprengué el degradat, diuen, català de València, que mai no sabé escriure amb correcció —en féu alguna temptativa—, però que parlava amb la mateixa desimboltura que l'altra llengua adoptiva, aleshores l'única oficial ací i a Mèxic, o que les dues habituals dins sa casa.

El que havia de ser un dels intel·lectuals més lúcids i enjogassats que ha gaudit el castellà en el segle XX, no va passar per València debades. Ací edita llibres, organitza el Grup de teatre universitari valencià, col·labora en la revista Nueva Cultura, codirigeix amb Josep Renau, el 1936, el periòdic esquerrà La verdad. Coordina, munta, suggereix. Participa a les tertúlies més actives de la ciutat, Las Arenas o La Sala Blava. Es fa amb Cecilio Pla, Geuaro Lahuerta, Pedro Sánchez, Juan Cabàs, José Gaos, Vicente Medina Juan Gil Albert, Puig Espert, Josep Renau, Lluís Guarnier i Carles Salvador. Tota una generació en va rebre l'influx.

Ell va mantenir sempre el sentit de l'humor de l'època, no sempre blanc, que el va fer inventar-se un pintor, Josep Torres Campalans, amb quadres i tot, i ensarronar el gremi sencer amb un llibre famós. Fins i tot el gran muralista mexicà Siquelros afirmava que havia tractat de jove el tal Campalans, a París, naturalment. O aquell cèlebre discurs a la Real Academia, als anys 50, que versava sobre les vertaderes circumstàncies de la mort de F. Franco, quan ni aquest senyor tenia cap intenció de morir-se ni Max Aub de xafar la reial Aca.

Hi ha, a més, el que en definitiva compta. València, personatges i ambients, és minuciosament narrada per Aub a centenars de planes. De ple, com a Campo cerrado o Las buenas intenciones, o d'arrapa-i-fuig autobio-

gràfic, com amb aquell sorneguer i ambigu escriptor valencià que rondina per la madrilenya Calle de Valverde. Un món, València, ple d'enamorats, periodistes esquerps, pistolers, belitres i joves enquirerats pel mar, deliciós i plausible.

Aub va tornar a València dues vegades, poc abans de morir. A La gallina ciega ens en reporta l'experiència: «Ningú no sap qui sóc. Ningú qui és Assumpció Melià. Ningú no ha sentit parlar de Vicent Dalmases ni del Graucero. Ningú no ha tingut notícies de les meues novel·les que succeeixen ací, a fora, al carrer de Russafa, publicades fa vint o trenta anys. No, no em molesta «literàriament», literàriament no em fa en absolut ni fred ni calor; em fereix, em dol que allí, a cinquanta metres, en la lleteria de Lauria, Vicent esperava (espera) Assumpció, que —uns metres més a prop— a casa de Balanzá, Chulià conta les seues proeses, i que ningú no ho sapiga».

L'exili és, justament, aquest buit. Ara mateix, per a l'èlite d'ací, Aub és una referència tan exòtica com puga ser Arolas, per exemple. Aquest grafòman excèntric, resolutament d'esquerres, proteic i sorneguer, d'arrels franco-alemanyes i de descendència mexicana és, probablement, un mos difícil d'empassar. Amb tot, la València violenta i animosa de pre-guerra només ha estat ben contada per Max Aub. Cal tornar ja aquests papers a casa. □